

poglavja in zadnji dve (Človek in zemlja, Naselja, Gradnja ter Izviri stavbnega izročila in Sklepna tipologija). Geografski pomen pa imajo tudi druga (Konstrukcija zgradb, Stavbna oprema, Prostori in njihova uporabnost, Oprema, Likovna kultura ter Varstvo arhitekturne dediščine), saj je mogoče tudi iz njih marsikaj izluščiti.

Podoba in funkcije pastirskih naselij so prikazane z vidika naravnih, premoženjskih, gospodarskih, družbenih in drugih razmer. Podobno so prikazana tudi drvarska in oglarska bivališča ter naselja, ki so bila v primerjavi s planšarskimi precej bolj redko raztresena po gozdovih, in številna od njih so stala v bližini fužin in glažut. V vseh poglavjih zavzema vidno mesto človek kot oblikovalec in uporabnik obravnavanih bivališč. K njihovi zunanji podobi sodijo še druge spremljajoče stavbne prvne, ki so s svojo razvidnostjo poudarjale smotrnost gospodarske organizacije dela in življenja na planini (npr. ograje, lese in plotovi, brvi, vodnjaki in napajališča, sirarne s kletmi pa kapele in znamenja). Občasna naselja, ki so jih sestavljale najnujnejše stavbe, koče, zavetišča in gospodarski objekti, so bili takorekoč naselitveni otoki sredi neobljudenega sveta.

Na tem mestu ni mogoča podrobnejša geografska razčlemba Cevčevega dela. Vsakdo, ki se bo srečal s problematiko občasnih bivališč, mu bo Cevčeva knjiga nudila mnogo dokumentiranih podrobnosti. Saj je nastanek in razvoj obravnavanih naselij skušal avtor osvetliti z najrazličnejših vidikov: naslonil se je na arheološke in zgodovinske, jezikovne in likovne ter etnološke vire; veljavne utemeljitve išče v pokrajinskih in gospodarskih razlogih. Skratka, arhitekturna dediščina občasnih bivališč na Slovenskem je doslej naše najboljše in najboljše delo s tega področja. Poleg znanstvene vrednosti za različne stroke je njen dragocen prispevek tudi k terminologiji našega ljudskega stavbarstva. Knjiga je bogato opremljena (grafično oblikovanje in oprema J. Suhadole) z dokumentarnim in zelo povednim ilustrativnim gradivom (408 ilustracij). Poleg opomb in pregleda uporabljene literature je natisnjen še pregled narečnega in strokovnega besedja, povzetek v nemščini, seznam zemljepisnih imen pa pregled avtorjev fotografij in risb.

Milan Natek

Marija Makarovič, Predgrad in Predgrajci. Narodopisna podoba belokranjske vasi. Izdala in založila Kulturna skupnost Kočevje, Ljubljana 1985, 506 str. + 10 strani fotografij v prilogi.

Prizadevna in priznana raziskovalka etnološke problematike slovenskega podeželja dr. M. Makarovič nas je ponovno razveselila z objavo obsežnega monografskega dela o Predgradu in njegovih prebivalcih. Predgrad, ki je po številu prebivalstva največje naselje v Poljanski dolini ob Kolpi, je tipičen primer izumirajočega kraškega naselja, ki so ga obšli vsi pomembnejši novodobni gospodarski tokovi. Preskromni naravni pogoji za sodobnejše kmetovanje, razdrobljena zemljiška posest, agrarna preobljudenost, prometna oddročnost in še marsikaj, so samo nekateri bistveni dejavniki, ki že dobrih sto let pospešujejo izseljevanje Predgradcev kakor tudi prebivalcev celotne belokranjske Poljanske doline. Nagle družbene, gospodarske in socialne spremembe po zadnji vojni so samo pospešile odselitev predvsem mladih ljudi, ki so si poiskali delo in dom v najrazličnejših slovenskih industrijskih središčih. Splet nakazanih in še vrsta drugih dejavnikov so v zadnjih desetletjih vtisnili Predgradu podobno gospodarsko zaostalega naselja, kjer prevladuje predvsem ostarelo kmečko prebivalstvo, skoraj brez aktivnega kmečkega naslednika—gospodarja.

Podrobnejša vsebina knjige, ki je pravzaprav mikroetnološka monografija obravnavanega naselja, je razdeljena na 16 poglavij. Uvodnemu delu sledi prikaz nekaterih osnovnih karakterističnih podatkov o Predgradu in njegovih ljudeh ter o pomembnejših zgodovinskih dogodkih, ki so zapustili sledi v naselju in njegovem

prebivalstvu. Opisani sta krajevna in vaška skupnost, posamezne sestavine rasti števila prebivalcev od 17. stoletja dalje. V posebnem razdelku sta prikazana družbena sestava prebivalcev in socialno razlikovanje med njimi (kmetje, bajtarji, osibeniki, obrtniki, krošnjariji). Osvetljeni so razvoj naselja in njegovih posameznih sestavnih (socialnih) delov, oblike kmečkih domov, nekdanja in današnja namembnost posameznih gospodarskih stavb. V sedmem poglavju, Viri preživljanja, so prikazane posamezne veje kmetijstva, osvetljeni pa so še obrt, krošnjarstvo, izseljenišvo (predvsem v Ameriko v letih pred prvo svetovno vojno) in zdomstvo. V osmem poglavju je prikazano in ovrednoteno delo ter odnos Predgračev do njega. Osvetljena je nadalje potrošnja, kakor se kaže v prehrani, oblačilni kulturi ter v različnih dajatvah, ki so obremenjevale domove (npr. podložniška bremena, bera, desetina idr.). Poglaviti življenjski mejniki (rojstvo, poroka in smrt) so podani v desetem poglavju, naslednja pa so namenjena družinski skupnosti, medsebojnim stikom, sodelovanju in medsebojni sosedski pomoči ter družabnemu življenju. Podrobno so orisani znanje, obzorje in ustvarjalnost Predgračev, oblike in načini nekdanjega domačega in današnjega strokovnega zdravstva ter verovanja.

Delo daje dokaj zaokroženo podobo nekdanjega in današnjega življenja v Predgradu in njegovi okolici. Odkriva vzroke za najrazličnejše načine in oblike samoskrbne usmerjenosti kmetij in osvetljuje pogoje čedalje hitrejšega razkroja avtaričnega kmetijstva. Po literaturi, različnih arhivskih virih in gradivu, anketah in vprašalniku ter po številnih usmerjenih razgovorih ter metodah neposrednega opazovanja avtorica prikazuje Predgrad in njegove ljudi v različnih zgodovinskih obdobjih. Knjiga ponuja tudi geografu obilo primarnega arhivsko-statističnega gradiva, po katerem je mogoče pojasniti marsikatero historično-geografsko značilnost kraja in njegove okolice. Za geografijo so pomembne ugotovitve v poglavjih, ki prikazujejo gospodarstvo, prebivalstvo, naselje in infrastrukturne dejavnosti; vse to predstavlja temeljne sestavine geografskega okolja in njegove pokrajinske fiziognomije. Pomembna pa so tudi spoznanja v drugih poglavjih, ki prikazujejo duhovne sestavine in način vsakdanjega življenja, ker je mogoče tudi z njimi bolje razložiti marsikatero pokrajinsko sestavino.

Knjiga je opremljena z vsem potrebnim znanstvenim aparatom. Med besedilom je 114 tabel s statističnimi, anketnimi in drugimi podatki. V prilogi je 45 fotografij, med besedilom pa je objavljenih tudi 17 različnih dokumentov. Slovarček narečnih besed, pregled virov in literature ter povzetka v angleščini in nemščini sestavljajo sklepni del etnološke monografije.

Milan Natek

Miroslav Milojević: Posleratni razvoj agrokomplesa u mladenovačkoj opštini. SANU, Geografski institut »Jovan Cvijić«, Posebna izdanja, knjiga 34, Beograd 1984, 196 strani.

V minulem srednjeročnem obdobju (1981—1985) znanstvenoraziskovalnega dela Geografskega inštituta »J. Cvijić« so bila v njegov program uvrščena tudi kompleksna geografska preučevanja Šumadije. Ta so zajela naslednja področja: a) Agrokomples v visoki Šumadiji (na primeru mikroregije G. Milanovac), b) Nova agrarna struktura Šumadije v času socialistične izgradnje in c) Agrokomples v nizki Šumadiji na primeru mikroregije Mladenovac. Raziskave slednje podteme vsebuje pričujoča knjiga, kjer sta za zadnjih 40 let podrobno razčlenjena razvoj in stanje kmetijstva v občini Mladenovac. Obravnavana mikroregija meri 338 km² in je imela leta 1981 blizu 52.500 prebivalcev; že od leta 1970 sodi v skupnost 16 občin, ki sestavljajo širše ozemlje Beograda.

Krajšemu uvodnemu poglavju (str. 11—15), kjer so orisane temeljne prirodne sestavine kot prvine agrarnega prostora, so vsi naslednji razdelki, ki jih je 29 po šte-